

کاربست اگریتوریسم (گردشگری کشاورزی) به عنوان ابزاری برای بازآفرینی جوامع روستایی پایدار (مطالعه موردی: روستای گلزار در حومه شهر تهران)

نیما اسکندری*، مرجان نعمتی مهر**

۱۳۹۹/۰۶/۰۲

تاریخ دریافت مقاله:

۱۳۹۹/۰۸/۰۵

تاریخ پذیرش مقاله:

چکیده

بازآفرینی روستاها از طریق گردشگری و گردشگری روستایی، یکی از موضوعات حائز اهمیت در سکونت‌گاه‌های روستایی است و براساس اینکه چه پتانسیلی از روستا موضوع گردشگری روستای هدف باشد، نوع گردشگری آن تعیین می‌شود. گردشگری کشاورزی یکی از انواع گردشگری روستایی است که به جهت اشتغال جوامع روستایی به امر کشاورزی به عنوان گونه‌ای از اقتصاد محلی پایدار می‌تواند به عنوان ابزاری برای بازآفرینی روستاهایی با پایه قوی اقتصاد کشاورزی جاذب گردشگر به کار گرفته شود. با هدف کاربرد این نوع گردشگری در روستای گلزار، مرکز تولید گل و گیاه در مجاورت تهران، این مقاله ابتدا به ارائه مدل مفهومی گردشگری کشاورزی به صورت عام و سپس کاربرد آن در روستای هدف گردشگری کشاورزی گلزار در جنوب شهر تهران پرداخته است. روستای گلزار، اقتصادی مبتنی بر تولید و صادرات گل‌های تزئینی دارد و بخش مسکونی آن توسط گلخانه‌های تولید و پرورش گل احاطه شده است. نگهداری گل‌ها در گلخانه‌هایی فاقد کیفیت‌های بصری، جدایی بخش مسکونی روستا از ویژگی‌های منحصر به فرد گیاهان، فقدان بازار عرضه و فروش و ناشناخته بودن آن به عنوان یکی از قطب‌های تولید گل و گیاهان زینتی در سطح کشور از مسائل عمده این روستا به شمار می‌آید. در این مقاله ابتدا با مرور متون تخصصی از طریق تحلیل محتوا؛ چارچوب مفهومی و سپس اهداف و اصول عام کاربرد گردشگری کشاورزی جهت بازآفرینی روستاهای هدف گردشگری کشاورزی ارائه شد. در مرحله بعد، سناریوهای متفاوت طراحی در این روستا، با ایده وحدت بخش طراحی مسیر گردشگری در راستای تحقق گردشگری کشاورزی به منظور بازآفرینی روستا، سناریوی یک، مسیر گردشگری چرخه‌ای، سناریوی دو، مسیر گردشگری خطی، سناریوی سه، مسیر گردشگری تلفیقی ارائه و با استفاده از ماتریس دستیابی به اهداف، سناریوی سوم، گردشگری تلفیقی، به عنوان سناریوی برتر انتخاب شد و در انتها با تدوین چارچوب طراحی، مجموعه سیاست‌های طراحی حوزه‌های مختلف زراعت، گردشگری کشاورزی، تحقیقات گل و گیاه، سکونت روستایی، نمایشگاه گل و گیاه، تفریح و سرگرمی، کانال آب تفریحی گردشگری، حفاظتی کابل فشارقوی و مسیر عبوری این روستا تدوین شدند. در نهایت به عنوان جمع‌بندی، پیشنهاداتی در جهت بسط دستاوردهای این تحقیق به روستاهایی با پتانسیل‌های مشابه با روستای مورد تحقیق ارائه شد.

کلمات کلیدی: گردشگری کشاورزی، بازآفرینی، جوامع روستایی پایدار، چارچوب طراحی، روستای گلزار، تهران.

* کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی.

** دانشیار دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی. m_nemaimehr@sbu.ac.ir

مقدمه

روند تحولات شهرنشینی در دهه‌های پیشین به گونه‌ای بوده که چالش‌های بی‌شماری را برای شهرهای کوچک و به‌خصوص روستاها به‌وجود آورده‌است. متأثر از رونق اقتصادی شهرهای بزرگ، روستاییان به شهرهای بزرگ مراجعه کرده و اقتصاد مبتنی بر کشاورزی با رکود شدیدی مواجه شده‌است. علاوه‌براین روستاها خالی از سکنه شده و تهدیدهای بی‌شمار زیست‌محیطی را به‌بار آورده‌است. این امر در صورتی رخ داده که روستاها دارای ظرفیت‌های گسترده و متنوع بوده اما بر اثر این تحولات دچار صدمات بی‌شماری گشته‌است. به‌رغم اولویت طرح‌های توسعه روستایی در برنامه‌های هفت‌ساله و پنج‌ساله عمرانی کشور از سال ۱۳۲۷؛ باگذشت هفت دهه تاکنون برنامه‌ریزی توسعه و عمران روستایی کمترین سرمایه معنوی و مادی را برای ارزیابی و ارزشیابی توسعه و عمران روستایی در ایران هزینه شده‌است. همچنین در سال‌های اخیر رویکردهای توسعه پایدار در زمینه شهرسازی جایگاه ویژه‌ای را به خود اختصاص داده‌است. اگر رویکردی جامع نسبت به موضوعات ذکرشده توسط پژوهشگران اتخاذ شود، آنگاه می‌توان گردشگری کشاورزی را به‌عنوان ابزاری برای جوامع روستایی پایدار ارائه کرد. با اینکه نسبت به موضوع گردشگری کشاورزی توجه خاصی صورت نگرفته و تعداد اندکی از پژوهش‌ها به‌صورت سطحی با این موضوع برخورد کرده‌اند، تلاش شده تا با اختصاص مقاله حاضر نسبت به این موضوع به شناسایی و اعمال فاکتورهای مؤثر کیفی بر پایداری در فرایند گردشگری روستای گلزار در بخش مرکزی شهرستان پاکدشت پرداخت.

روستای گلزار، اقتصادی مبتنی بر تولید و صادرات گل‌های تزئینی دارد که بافت مسکونی آن توسط

گلخانه‌های تولید و پرورش گل احاطه شده‌است. برخلاف اینکه اقتصاد روستا بر پایه کاشت گل و گیاه شکل گرفته، اما استفاده از پتانسیل‌هایی که این روستا در جذب گردشگری از سایر نواحی دارد، دیده نشده و یا به آن توجه خاصی صورت نگرفته‌است. به‌واسطه مجموعه برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت ناکارآمد، بافت کالبدی و منظر بصری این روستا برخلاف پتانسیل‌هایی که دارد؛ رفته‌رفته تخریب‌شده و روبه‌ویرانی است. در نتیجه نه تنها از ظرفیت موجود روستا استفاده نشده بلکه با گذر زمان، انگیزه ساکنین به اشتغال در بخش کشاورزی و کاشت گل و گیاه با کاهش چشمگیری مواجه شده‌است. از طرف دیگر جامعه محلی این روستا رفته‌رفته دچار بی‌هویتی و زندگی ماشینی شده‌اند و دیگر روحیه دل‌نشین سکونت روستایی در آن احساس نمی‌شود. چه بسا گردشگری کشاورزی با رویکردی همه‌جانبه و یکپارچه بتواند ابعاد اقتصادی و اجتماعی این روستا را ارتقا بخشیده و در مجاورت آن مسیری جدید برای توسعه آتی روستای گلزار ترسیم کند. در نتیجه هدف پژوهش این است که علاوه بر ارتقا کیفیت زندگی ساکنان و حفظ محیط طبیعی، گردشگری کشاورزی روستای گلزار همچون عاملی برای توانمندسازی جامعه مطالعاتی باشد. بر اساس مطالب عنوان‌شده پرسش‌های زیر مطرح می‌شود:

- گردشگری کشاورزی چیست؟

- اصول و اهداف عام مبتنی بر گردشگری کشاورزی در روستاها چیست؟

- چگونه می‌توان به روستای گلزار از طریق کاربست مفهوم گردشگری کشاورزی تجدید حیات بخشید؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر دارای دو بخش کلی مطالعات نظری و تجربی است. در ابتدای پژوهش با مرور متون تخصصی

پایداری را از طریق فرآیند بازاریابی انتخابی ترویج می‌دهد تا گردشگرانی را جذب کند که آگاه به محیط بوده و دارای حس احترام به مؤلفه‌های طبیعی، فرهنگی مقاصد گردشگری و رفتار حفاظتی بوده ضمن آنکه در استفاده از آن‌ها از لحاظ فرهنگی حساس هستند. چنین رویکرد جایگزینی از گردشگری که پذیرای استراتژی‌هایی است که نسبت به گردشگری انبوه ارجح هستند، برای بیش از دو دهه آگاهانه ترویج شده‌اند. گستره وسیعی از گزینه‌های گردشگری طبیعت محور بیان‌گر ایده‌آل‌هایی برای توسعه پایدار هستند.

ت ۱. بخش‌بندی گردشگران (Cooper et al, 2005).

گردشگری کشاورزی

گردشگری کشاورزی به مجموعه‌ای از فعالیت‌ها و عملیات کشاورزی گفته می‌شود که گردشگر را به مزرعه بیاورد. گردشگری کشاورزی را می‌توان در چهار نوع طبقه‌بندی کرد، اقامت در مزارع، پذیرایی در مزارع،

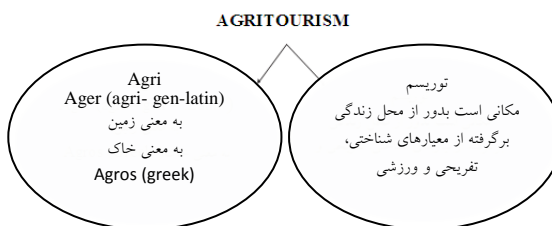
از طریق تحلیل محتوا، چارچوب مفهومی کاربردی گردشگری کشاورزی جهت بازآفرینی روستا و سپس اهداف و اصول عام پژوهش مورد تدقیق قرار گرفتند. همچنین برای مطالعات تجربی تلاش شده تا با مراجعه به روستای گلزار و مشاهدات میدانی به تفسیر وضعیت موجود پرداخته شود. در مرحله بعد با ارائه چشم‌انداز مقدماتی، سنجش وضعیت محدوده به روش سوات در حوزه‌های راهبردی و نهایتاً ارائه اهداف کلان و خرد بازآفرینی مبتنی بر گردشگری کشاورزی روستای گلزار ارائه شد. در انتها با تدوین چارچوب طراحی که شامل بخش‌های مختلف چارچوب مفهومی و انتخاب سناریو برتر بود؛ مجموعه برنامه اقدامات در حوزه‌های مختلف تدوین شدند.

پیشینه نظری پژوهش گردشگری

ماتیسون و وال (Mathieson and wall, 1982) باور دارند که گردشگری می‌تواند به‌عنوان یک سیستم تعریف شود که دارای یک مبدأ (بازار یا تقاضا) و یک مقصد (جاذبه و عرضه) به‌علاوه یک مؤلفه سفر است که این دو را به هم وصل می‌کند. عوامل مهم دیگر این رویکرد، ویژگی‌های گردشگران (تصویر شماره ۱) و مقاصد سفر به‌علاوه تأثیرات متعاقب آن است، گردشگری می‌تواند به‌عنوان یک فعالیت جهانی در نظر گرفته شود که اشتغال در بخش خدمات، درآمد و اثرات کلی اقتصادی را به ارمغان می‌آورد. در مقیاس بزرگ، گردشگری، عموماً گردشگری انبوه نامیده می‌شود.

باین‌حال، در سال‌های اخیر تعدادی از انواع گردشگری، جایگزین گردشگری انبوه شده‌است که با ارزش‌های طبیعی، اجتماعی، اقتصادی سازگار است و اجازه می‌دهد که هم میزبان و هم مهمان تعاملات ارزشمند، مثبت و تجربه‌های مشترکی داشته باشد. گردشگری،

بازدید مزارع و فعالیت‌های جانبی مرتبط با مزرعه (تصویر شماره ۲).

ت ۲. اصطلاح گردشگری کشاورزی.

لین شس عامل را برای تمایز و تعیین ارزش فضای گردشگری کشاورزی برمی‌شمارد (Lane, 1992):

- چشم‌انداز زیبای ارزشمند که شامل: کوه‌ها، سواحل دریا، دریاچه‌ها، جزایر، رود دره‌های خوش منظره و مناطق باارزش خاص و زیبایی خاص، مانند مرداب یا جنگل.

- مناطقی از حیات‌وحش طبیعی و بکر.

- ارزش‌های فرهنگی، شامل ساختمان‌های تاریخی، شهرهای کوچک، روستاها و مکان‌ها از قبیل میراث نژادی.

- به‌خصوص شرایط مطلوب برای شکار، ماهیگیری، اسکی، پیاده‌روی.

- دسترسی خوب به یک بازار با مصرف‌کنندگان گسترده.

- تبلیغات مؤثر و حرفه‌ای و فعالیت‌های تجاری و مدیریت مناسب.

پنج عامل اول را می‌توان به‌عنوان ارزش‌های هدف در منطقه شناخت که ذاتی و مختص آن منطقه است و ششمین عامل انسانی است (جدول شماره ۱).

یک سؤال مطرح می‌شود که آیا تفاوتی بین مزرعه کشاورزی و مزرعه گردشگری کشاورزی وجود دارد؟ در فضای مزرعه کشاورزی، گردشگر شاهد یک منظر خاص است، برای مثال زمین‌های بی‌پایان ذرت. در

فضای متنوع گردشگری کشاورزی، انواع مختلفی از گیاهان کاشته شده‌است که در زمین‌های همسایگی وجود دارد؛ و در این نوع گردشگری، کشاورزی متنوع، معمولاً جذاب‌تر از تولید تک‌کشتی در مزارع است (جدول شماره ۲) و (تصویر شماره ۳).

ماندن در مزرعه	اقامت کشاورزی
ماندن در خانه روستایی	
هتل و هتل کشاورزی	
تخت اختصاصی	
کمپ کشاورزی	خدمات غذایی کشاورزی
خدمات ویژه هتل کشاورزی	
وعده‌های غذایی اصلی خانگی	
غذاخوری - نهارخوری	
رستوران	گردشگری کشاورزی ابتدایی
مشاهده فرآیند تولید	
مشارکت در فرآیند تولید	
پیاده‌روی، سواری، تور آموزشی	
مزرعه باغ‌وحش	فروش مستقیم
فروش مستقیم محصولات کشاورزی	
نحوه فروش به انتخاب خود	
مزرعه و مغازه‌های شرکتی	
تفریح و سرگرمی در تعطیلات	استراحت و کشاورزی
تفریح و سرگرمی در پایان هفته	
استراحت در تعطیلات	
پیاده‌روی و گردش	
اسب‌سواری	ورزش و کشاورزی
ورزش‌های نیازمند فضای زیاد	
نسل جدید بازی‌های منطقه	
شکار	
ماهیگیری	مراسم کشاورزی
بازدید از پارک‌ها و باغات	
گشت‌وگذار و گردش	
مارپیچ ذرت و سویا	
درمان با کمک حیوانات	درمان کشاورزی
درمان با گیاهان	
داروها و رژیم‌های خاص	
استراحتگاه کوچک سلامت	
مزارع تاریخی و قدیمی	توریسم فرهنگی
روستاهای تاریخی	
موزه هنرهای مردمی و کشاورزی	
جشن‌های خانوادگی و جشنواره‌ها	
اقامت در یک روستای با هویت	

ج ۱. دسته‌بندی خدمات گردشگری کشاورزی (Sznajder et al, 134).

نظریات گردشگری کشاورزی و گردشگری روستایی

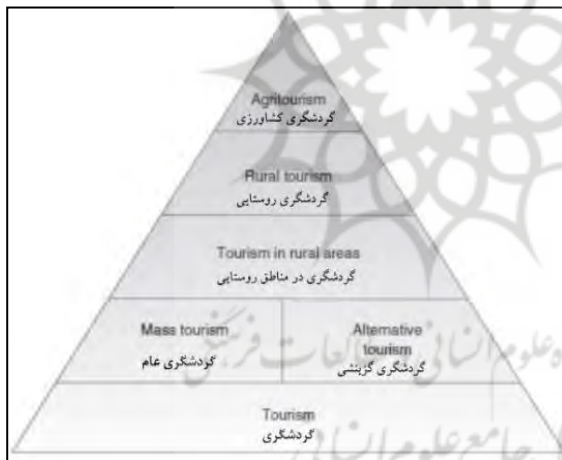
هر دو اصطلاح به هم مرتبط بوده و به گیاهان،

روستایی است. گردشگری روستایی فعالیت‌های انسانی است که به زندگی، فرهنگ، مذهب و هر چیزی که در آن منطقه درک می‌شود گفته می‌شود که با علم قوم‌شناسی مرتبط و فرهنگ کشاورزی، جنگل‌داری، فرآوری غذایی مناطق روستایی را شامل است (تصویر شماره ۴).

حیوانات و پرورش تولید و پرورش مرتبط است. گردشگری کشاورزی حاصل طبقه‌بندی موضوعات متمایزی نظیر: گردشگری بوم‌سازه، گردشگری باغی، مزرعه پذیرنده مهمان، سیاحت، دهکده گردی، گردشگری مشروبات، گردشگری لابیات و گردشگری

اصول مدیریت مربوط به	مزرعه کشاورزی	مزرعه کشاورزی
استفاده از زمین	حداکثر استفاده از زمین‌های کشاورزی	علاوه بر استفاده کشاورزی، استفاده از آن برای اهداف گردشگری کشاورزی مانند: ساختمان، پارک ماشین، میدان
ساختار تولید	فقط کشاورزی، تولیدمثل پرورش و فرآوری فعالیت‌ها، تولید تخصصی، افزایش مقیاس تولید	فعالیت‌های کشاورزی و گردشگری در تناسب مختلف نسبت به یکدیگر. تبعیت از ساختار فعالیت‌های کشاورزی در گردشگری کشاورزی، تنوع، تعادل و توسعه در مزارع
سازمان‌دهی کار	حداکثر بهره‌وری کار، مکانیزاسیون و خودکارسازی	سازمان‌دهی فرآیندهای تولید در چنین راهی تماشایی و جذاب است و حتی به گردشگران برای سهم شدن یک شانس می‌دهد. این نیازمند سرمایه‌گذاری در کار زیاد است. بنابراین بهره‌وری کاری اصل برجسته‌ای نیست.
سطح سرمایه‌گذاری	تأکید بر شدت تولید و سرمایه‌گذاری در فن‌آوری مدرن به خصوص کود و آفت‌کش‌ها به منظور به حداکثر رساندن سود تولید محصولات کشاورزی	تأکید بر تولید گسترده و حفاظت از محیط‌زیست. استفاده متعادل از کود و آفت‌کش‌ها، بهینه‌سازی کیفیت فضای گردشگری کشاورزی
بازار محصولات کشاورزی	بازار مهیا فراتر از مزرعه کشاورزی، قرارداد عمده، خرید عمده	استفاده از محصولات یک مزرعه شخصی برای اهداف گردشگری کشاورزی و مازاد فروش
منبع درآمد و اهمیت آن	تمام درآمد حاصله از محصول و دام و احتمالاً از فرآوری مواد غذایی	درآمد حاصل از دو منبع، تولید محصولات کشاورزی و فعالیت گردشگری کشاورزی، و یا تنها از فعالیت گردشگری کشاورزی. اهمیت سهم گردشگری کشاورزی برای مزرعه در درآمد کل
منطقه	تولید کشاورزی در مناطق روستایی انجام می‌شود، اما روستائینی نقطه مشترک زیادی با استاندارد تولید در مزرعه ندارد	امکانات منطقه در حال راه انداختن یک کسب‌وکار گردشگری کشاورزی است. یک امکان و ضرورت برای استفاده از سنت‌های محلی وجود دارد برای مثال قوم‌گرایی

ج ۲. مقایسه اصول اساسی مدیریت مزارع کشاورزی و مزارع گردشگری کشاورزی (Sznajder et al, 2009, 106).

ت ۴. هرم اصطلاحات مربوط به گردشگری

(Sznajder et al, 2009, 6).

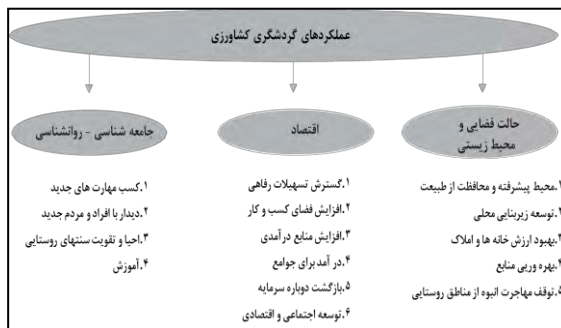
– سازمان‌دهی: شامل قوانین مالی، کسب‌وکار و مقررات ایمنی است. گردشگری کشاورزی دارای مقرراتی است و سازمان‌دهی شامل ساختارهای عملکردی درون آن است. به عنوان مثال: مزارع، انجمن گردشگری کشاورزی و مؤسسات، نهادهای حمایتی، سازمان‌های مربوط به

ت ۳. جانمایی فضاهای مزرعه گردشگری.

عملکردهای گردشگری کشاورزی در سه دسته فضایی – زیست‌محیطی، اقتصادی و جامعه – روانشناسی دسته‌بندی می‌شود (تصویر شماره ۵). جنبه‌های گردشگری کشاورزی شامل سازمان‌دهی، مدیریت و بازاریابی است:

مالکیت و تعهدات و همچنین شامل یکپارچه‌سازی سازمان‌دهی عمودی، افقی و سستی و اقدام مشترک این نهادها است.

ت ۵. عملکردهای گردشگری کشاورزی (Lakovidou et al, 2000).

مدیریت: شامل طیف گسترده‌ای از مسائل مدیریتی از قبیل: مدیریت تدارکات، محصولات و خدمات، مهمان‌داری، کیفیت و ایمنی و منابع انسانی است. تدارک مناسب موجب سرازیر شدن گردشگر می‌شود. مدیریت محصولات و خدمات جهت برآورده کردن انتظارات گردشگران در زمانی که مزرعه جذاب و شایسته است. مهمان‌داری و مهمان‌نوازی بر تسهیلات روانشناسی که یک رویکرد منحصربه‌فرد برای گردشگران است تأکید ویژه دارد و اطمینان و رضایت خاطر گردشگران را شامل می‌شود. با پیشنهادهای از قبیل:

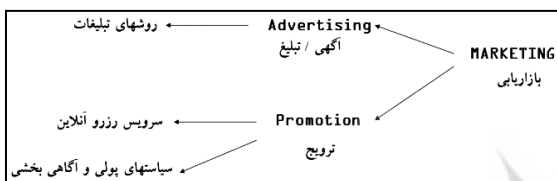
- نحوه استقبال از مهمان
- گفتگو و ارتباط کلامی
- تهیه و سرو غذا
- برنامه‌های هنری

- دکوراسیون داخلی و محیط اطراف مدیریت و کنترل کیفیت و ایمنی شامل نشان کیفیت مبتنی بر شرایط استاندارد است. در بسیاری از کشورها سازمانی وجود دارد که این نشان را به مزارع گردشگری کشاورزی اهداء می‌کند. تبلیغ و ترویج امری ضروری

درباره گردشگری کشاورزی است و امروزه روش‌های مختلفی برای تبلیغ و ترویج استفاده می‌شود.

- بازاریابی: ماهیت بازاریابی شرح و بسط دادن خوب است، گردشگری کشاورزی یک طیف از محصولات کلان و نامحدود را پیشنهاد می‌دهد (شکل شماره ۶). بازاریابی پتانسیل مصرف‌کننده را آنالیز می‌کند با آیت‌هایی نظیر:

سن، جنسیت، محل سکونت، سطح درآمد، اولویت‌ها، نحوه زندگی.

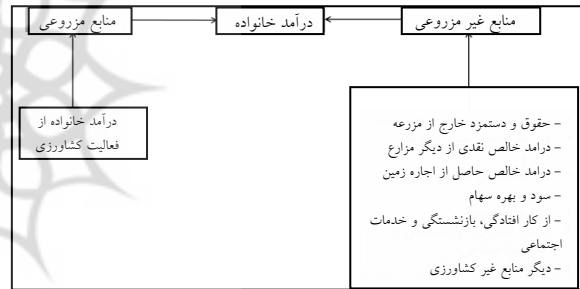

ت ۶. نحوه بازاریابی در گردشگری کشاورزی.

اهمیت اقتصادی و اجتماعی گردشگری کشاورزی زمینه توسعه گردشگری کشاورزی - درآمد پایین مزرعه: اهمیت اقتصادی و اجتماعی گردشگری کشاورزی را می‌توان در بسیاری از جنبه‌ها در نظر گرفت. به‌عنوان مثال جنبه‌های اقتصاد کلان و اقتصاد کل کشور، اقتصاد منطقه‌ای - جامعه محلی و اقتصاد خرد - نهادهای گردشگری کشاورزی ارائه‌دهنده محصولات و خدمات و برای گیرندگان آن محصولات و خدمات به‌عنوان مثال خود مصرف‌کنندگان (گردشگران کشاورزی). عوامل اولیه تأثیرگذار توسعه گردشگری کشاورزی عبارت‌اند از:

- درآمد پایین مزرعه
- شهرنشینی
- توزیع مجدد درآمد مردم شهرنشین به مزارع گردشگری کشاورزی و در نتیجه به همه مردم روستایی
- زیرساخت‌های روستایی دولتی
- سیاست محلی دولت‌ها

منابع غیر کشاورزی از درآمد کشاورز: با توجه به وضعیت اقتصادی مردم کشاورز، مزارع فامیلی ممکن است مجبور به ترکیب منابع درآمدی مختلف شوند. این درآمد از کار غیر کشاورزی حاصل می‌شود، برای مثال خدمات کوچک شرکت‌های تجاری یا صنعتی و یا شخصیت‌های غیرانتفاعی که به سوی نقل و انتقال‌های دیگر در کشاورزی رفتن، از قبیل حقوق بازنشستگی و مستمری. کارگر، منابع و سرمایه به‌خصوص در مزارع کوچک منطقه به‌کار گرفته شده‌است، بدون شک، توجه به این جستجو برای منابع اضافی درآمد و مصرف در فعالیت‌های بزرگ توسط مردم مرتبط کشاورزی است. منابع درآمدی (تصویر شماره ۷) برای خانواده‌های کشاورزی را می‌توان به دو گروه اصلی تقسیم کرد:

ت ۷. محاسبه درآمد خانوار از منابع مزرعه و غیره
Rural Households' Livelihood and Well-)
 (Beig, 2007, 330)

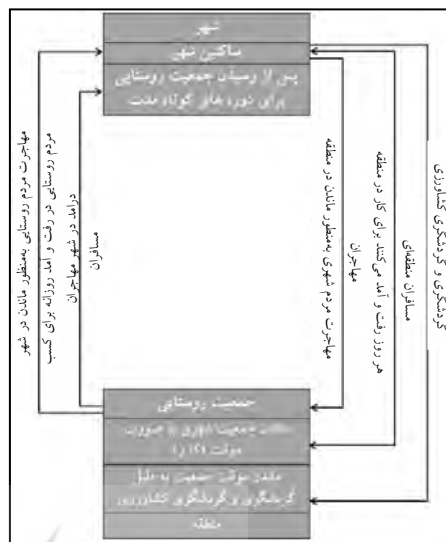
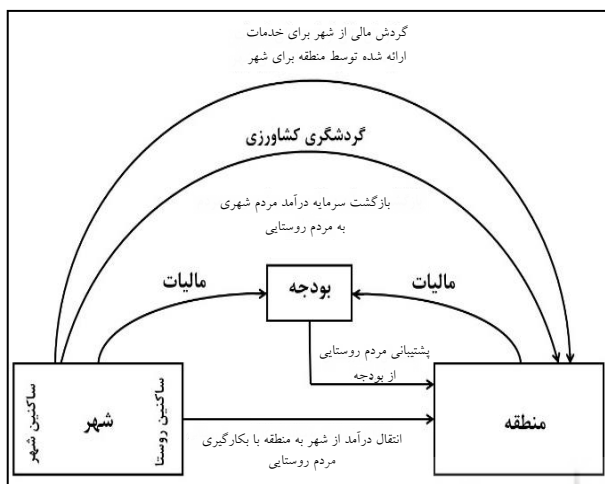
پدیده در حال پیشرفت در سراسر جهان است. چنانکه در قرن حاضر جمعیت مردم شهری نسبت به جمعیت روستایی بیشتر و بیشتر شده‌است. روابط بین شهرها و روستاها متنوع است. شهرها و شهرک‌ها منبع ثروت برای روستاها هستند به چند دلیل:

- شهرها مقدار بسیار زیادی از مواد غذایی تولیدشده توسط جمعیت کارگر در بخش کشاورزی را جذب می‌کنند؛
- شهرها ابزار تولید و خدمات را برای کشاورزی و جمعیت روستایی عرضه می‌کنند؛
- شهرها تبدیل شده‌اند به یک محل کار برای بخش قابل توجهی از جمعیت روستایی؛
- شهرها محصولات فرهنگی، هنری و خدمات را به جمعیت روستایی عرضه می‌کنند؛
- ساکنان شهر، مناطق روستایی را به‌عنوان یک محل برای تفریح می‌بینند.

توسعه شهرها همواره با مهاجرت مردم از منطقه به شهر همراه بوده‌است. تصویر شماره ۸ جریان مهاجرت مردم از منطقه به شهر را نشان می‌دهد. مستطیل بالا نشان‌دهنده جمعیت شهری و مستطیل پایین نشان‌دهنده جمعیت روستایی است. بخشی از جمعیت روستایی از مناطق روستایی مهاجرت کردن و به‌طور دائم در شهر باقی ماندند.

توزیع مجدد درآمد از شهر به منطقه: مردم روستایی معمولاً فقیرتر از بخشی از جمعیت شهری هستند. بنابراین، توزیع مجدد منابع مالی از شهرها به منطقه و سیاست افزایش توان تولید مردم روستایی از اهداف مهم سیاست اجتماعی است. تمام انواع مهاجرت به شهرها و به منطقه نتیجه یک گردش مالی بین جمعیت روستایی و شهری است و هدف افزایش جریان امور مالی از شهر به منطقه است. تصویر

- منابع مزرعه - فعالیت‌های مربوط به کشاورزی؛
 - منابع خارج از مزرعه، به‌عنوان مثال سود کار خارج از یک خانواده (حقوق و دستمزد، درآمد حاصل از فعالیت‌های دیگر)، منابع غیرانتفاعی درآمد (به‌عنوان مثال بازنشستگی یا مزایای اجتماعی، بهره و سود سهام).
شهرنشینی و عواقب آن برای گردشگری کشاورزی:
 شهرنشینی یک افزایش مستمر و دائمی از جمعیت شهری هزینه شده از مناطق روستایی است. این یک

ت ۹. توزیع مجدد درآمد بین منطقه و شهر (Sznajder et al, 2009,39).

ت ۸. چرخه جمعیت بین منطقه و شهر (Sznajder et al, 2009, 34).

از آنجاکه روستاها، عموماً اجتماعات منسجمی هستند که با وجود اشتغالی به امر کشاورزی تبدیل به اجتماعات اکولوژیک می‌شوند، می‌توان ۲ رویکرد اصلی را در راستای دستیابی به روستای گردشگری کشاورزی معرفی کرد (جدول شماره ۳) رویکرد گردشگری کشاورزی و رویکرد اجتماعات اکولوژیک.

جمع‌بندی و ارائه چارچوب مفهومی پژوهش

برای دستیابی به چارچوب پژوهش تلاش شده تا ابتدا اهداف کلان و خرد اولیه پژوهش بر مبنای بررسی تطبیقی اصول گردشگری کشاورزی و رویکرد اجتماعی - اکولوژیکی؛ به دست آمده (جدول شماره ۴) و سپس با تطبیق آن با مجموعه مطالعات نظری و پیشینه عملی، ساختار کلان چارچوب طراحی برای به کارگیری گردشگری کشاورزی در جوامع روستایی پایدار به دست آید.

- گردشگری کشاورزی و فروش محصولات کشاورزی: گردشگری کشاورزی برای بسیاری از کشاورزان، یک کانال فروش محصولات و خدمات است، به خصوص محصولات تولیدشده در مقادیر کوچک که از نظر سوپرمارکت‌ها اهمیت ندارد. به طور مشخص، تقاضا برای محصولات خاصی که موضوع موردعلاقه تولید شرکت‌های صنعتی بزرگ نیست، به عنوان مثال یک محصول محلی (Sznajder et al, 2009, 40). کافی است یک روش برای ماندگاری محصولات و یک کانال فروش فوری مهیا شود. ایجاد جاذبه گردشگری در این محصولات و جذب آن‌ها به مزارع به منظور خرید محصولات ممکن بوده و دربرگیرنده توسعه شرکت‌های گردشگری در منطقه است.

جمع‌بندی پیشینه نظری پژوهش

رویکرد	نظریه پردازان	دیدگاه / نظریه	ابعاد پژوهش
رویکرد گردشگری کشاورزی	لاکویدو	فعالیت‌های گردشگری که در مناطق غیرشهری توسط افرادی که شغل اصلی آن‌ها در بخش اولیه یا ثانویه اقتصاد است انجام می‌شود.	تلفیق زیرسیستم‌های اجتماعی، اقتصادی، فضایی و محیطی با تأکید بر گردشگری
	شارپلی	دسته‌بندی عملکردهای گردشگری کشاورزی در سه دسته فضایی - زیست‌محیطی، اقتصادی و جامعه‌روانشناسی محصولات گردشگری که به‌طور مستقیم با محیط زراعت، محصولات زراعی یا اقامتگاه‌های زراعی ارتباط دارند.	تلفیق گردشگری و کشاورزی
	وال	ارائه فرصت‌های گردشگری در مزارع کار.	تأکید بر هدف گردشگری
	سونینو	فعالیت‌های مهمان‌نوازی که توسط کارآفرینان کشاورزی و اعضای خانواده آن‌ها انجام می‌شود که باید اتصال‌دهنده و مکمل فعالیت‌های کشاورزی باشند.	تلفیق گردشگری و کشاورزی با رویکرد اجتماعی - فرهنگی
	کیم و جنینگ	سرمایه‌گذاری روستایی که فضای کار مزرعه و مؤلفه گردشگری تجاری را ترکیب می‌کند.	تلفیق گردشگری و کشاورزی با رویکرد اقتصادی
	کیزوس و لوسیفیدس	فعالیت‌های توریستی کوچک‌مقیاس، با منشأ خانوادگی یا همکاری که در مناطق روستایی توسط افرادی که فعالیت کشاورزی دارند، توسعه یافته است.	تلفیق گردشگری و کشاورزی با رویکرد فرهنگی - اجتماعی
رویکرد اجتماع-اکولوژیک	باربری و مشینگا	هر عملی که یک مزرعه کاری را باهدف جذب بازدیدکنندگان توسعه دهد.	تلفیق گردشگری و کشاورزی
	گروه روستا-شهر	جنبه‌های اکولوژیکی مبتنی بر زیبایی‌شناسی و فرهنگی، اختلاط کاربری، فضاهای پایدار شهری با حس مکان و همراه با تعهد اجتماع	جوامع روستایی پایدار و اکولوژیک
	لوول	تعاونی مسکن: توسعه پایدار سکونتگاه‌ها و اکولوژیک	اجتماعات پایدار شهری
	بیل مولیسون و دیوید هولمکرن	کشاورزی ماندگار: سیستم یکپارچه و تکامل یافته گیاهان و حیوانات پایا سودمند برای انسان	کشاورزی پایدار و اجتماع پایدار
رابرت گیلمن	اکو دهکده: سکونت‌گاهی باکیفیت و در مقیاس انسانی است که در آن فعالیت‌های انسانی بدون وارد آوردن خسارت بر طبیعت در جهت حمایت از توسعه انسانی بانشاط به‌نحوی انسجام‌یافته	اجتماع محلی با الگوی زیست پایدار	

ج ۳. جمع‌بندی مجموعه نظریات پژوهش.

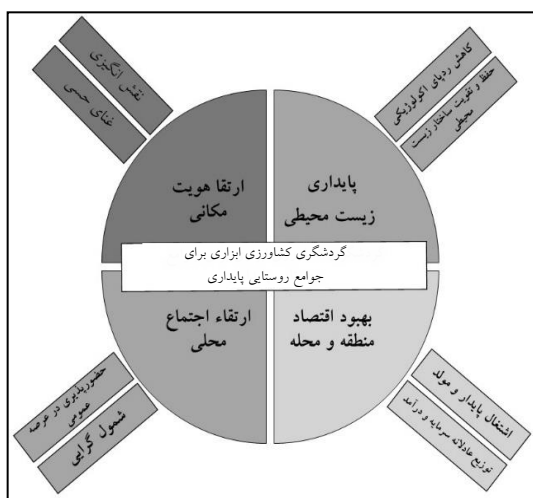
هدف مشترک	اقتصاد پویا			اجتماع اکولوژیک	
	اقتصاد خودکفا	اشتغال محلی و بوم‌آورد	توزیع عادلانه سرمایه و درآمد	اصول گردشگری کشاورزی	اجتماع اکولوژیک
ارتقای وضعیت اقتصادی	•	•	•	تلفیق صنعت گردشگری و کشاورزی	• اشتغال‌زایی پایدار • استفاده از تولیدات محلی
	•	•	•	•	
	•	•	•	•	
هدف مشترک	انسجام اجتماعی			• حضورپذیری	
	اجتماع پویا			•	
ارتقای اجتماع محلی	•			شمول‌گرایی	
	•			ارتباط میان جوامع محلی و گردشگران	
هدف مشترک	پایداری اکولوژیک			کاهش ردپای اکولوژیک	
	انرژی پایدار			بهبود ساختار اکولوژیک	
پایداری زیست‌محیطی	•	•	•	ارتقای ساختار محیط طبیعی	حفاظت از محیط طبیعی
	•	•	•	بهبود چرخه طبیعی	
	•	•	•	مدیریت ضایعات طبیعی	
هدف مشترک	هویت مکان			نقش‌انگیزی	
	معماری روستایی			غضای حسنی	
تشخیص فضای گردشگری کشاورزی	•	•	•	محیطی دوستانه و صمیمی	تشخیص فضای گردشگری کشاورزی
	•	•	•	ارتقای هویت مکان	
	•	•	•	انتظام و وحدت مناظر	

ج ۴. بررسی تطبیقی اصول گردشگری کشاورزی و رویکرد اجتماعی - اکولوژیکی.

پژوهش را در ۴ زیرسیستم اصلی یعنی زیست‌محیطی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - فضایی تقسیم کرد.

هدف کلان در زیرسیستم اجتماعی: ارتقاء اجتماع محلی

پس‌ازآن تحقیق اهداف طراحی گردشگری کشاورزی برای جوامع روستایی پایدار، در غالب اهداف خرد و کلان صورت گرفت (تصاویر شماره ۱۰ و ۱۱). براساس مجموعه مطالعات انجام‌شده می‌توان موضوع

ت ۱۰. نمودار اهداف و اصول کلان طراحی

گردشگری کشاورزی برای جوامع روستایی پایدار.

- مورد پژوهش، روستای گلزار

روستای گلزار، از توابع بخش مرکزی شهرستان پاکدشت در استان تهران است. این روستا در دهستان فیلیستان و در بخش مرکزی آن قرار دارد و روستا شامل دو بخش گلزار بالا و پایین است. راه دسترسی به آن به صورت آسفالت است و جمعیت آن در سال ۱۳۹۰ برابر با ۶۱۸۱ نفر بوده است. قدمت گلزار در حدود دویست سال است. نام اولیه آن حصار کلات بوده و بعدها به حصار کلک (به معنی دیوار کوتاه و پرچین) تغییر یافته است. اکنون حدود سی سال است که به دلیل کشت فراوان گل در این روستا نام این روستا به گلزار تغییر یافته است. هم‌جواری با رودخانه جاجرود و عبور دو کانال آب و خاک مناسب موجب کشت و پرورش گل و گیاه در این منطقه است و گلخانه‌های متعددی را در خود جای داده و قرارگیری اتوبان تهران به مشهد موجب دسترسی سریع و راحت آن شده است. با این حال وجود معادن متعدد شن و ماسه و جنمایی شهرک‌های صنعتی در اطراف آن زیست‌بوم روستا را در خطر قرار داده است. در حوزه داخلی روستا،

برای ارتقای وضعیت اجتماع محلی با در نظر گرفتن ۳ گروه هدف کشاورزان، گردشگران و افراد بومی مورد توجه قرار می‌گیرد. برای دستیابی به این هدف نیاز است تا اهداف خرد مورد نیاز ارائه شود:

- حضورپذیری و تداوم حضور در عرصه عمومی - شمول‌گرایی

هدف کلان در زیرسیستم اقتصادی: بهبود اقتصاد منطقه و محله

با توجه به فشارهای اقتصادی وارده بر کشاورزان باید در ابتدای امر به جامعه محلی توجه کرد و ارتقای اقتصاد منطقه‌ای را به‌عنوان هدف بلندمدت پژوهش تلقی کرد.

- اشتغال پایدار و مولد

- توزیع عادلانه سرمایه و درآمد در روستا و منطقه

هدف کلان در زیرسیستم زیست‌محیطی: پایداری زیست‌محیطی

در این خصوص باید از منابع موجود استفاده کرد و در عین حال امکان استفاده آبی آن را نیز مدنظر قرارداد. برای دستیابی به این هدف ۳ هدف خرد حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی و کاهش ردپای اکولوژیکی ارائه شده است.

- حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی

- کاهش ردپای اکولوژیکی

هدف کلان در زیرسیستم کالبدی - فضایی: تشخیص و ارتقاء هویت مکان

مکان و فضای طراحی شده باید به‌گونه‌ای باشد که علاوه بر کشاورزان و افراد بومی، بستر مناسبی را برای فعالیت گردشگران مهیا سازد. لذا تلاش شده تا در دو هدف خرد نقش‌انگیزی و غنای حسی به ارتقای هویت مکان پرداخت.

الگوی نامناسب ساخت و ساز شهری و دیوارکشی و جداکننده‌های فضایی و تأسیسات باعث اغتشاش بصری شده‌است. همچنین تفکیک روستا به دو بخش بالا و پایین موجب عدم انسجام اجتماعی، عملکردی و فضایی شده‌است. با توجه به اشتغال ساکنین در صنعت گل و گیاه و نبود صنایع مکمل می‌توان با استفاده از الگوی گردشگری کشاورزی و سرمایه‌گذاری مناسب در جهت تثبیت درآمد روستاییان و جلوگیری از مهاجرت آنان گام برداشت.

الگوی نامناسب ساخت و ساز شهری و دیوارکشی و جداکننده‌های فضایی و تأسیسات باعث اغتشاش بصری شده‌است. همچنین تفکیک روستا به دو بخش بالا و پایین موجب عدم انسجام اجتماعی، عملکردی و فضایی شده‌است. با توجه به اشتغال ساکنین در صنعت گل و گیاه و نبود صنایع مکمل می‌توان با استفاده از الگوی گردشگری کشاورزی و سرمایه‌گذاری مناسب در جهت تثبیت درآمد روستاییان و جلوگیری از مهاجرت آنان گام برداشت.

اهداف عام	اهداف خرد	سیاست‌ها	اهداف عام	اهداف خرد	سیاست‌ها
پایداری زیست‌محیطی	کاهش ردیابی اکولوژیکی	استفاده از جنس‌های زیست محیطی نوین کاهش تخریب محیطی توجه به پایداری زیست محیطی اجتماعات کوچک اکومندها و رویکرد اکولوژیکی نظام طبیعت با محیط مصروف	ارتقای هویت مکانی	نقش انگیزی	طریقت‌پذیری عملکرد گردشگری طراحی بر مبنای نقش و زمینه تلفیق زمین و مکان تخصیص فضای مطلوب
	حفظ و تقویت ساختار زیست محیطی	ترسیم زیربنای محلی به‌ویژه مناسب از منابع پوند خطی شهر و روستا رفتار حفاظتی در محیط طبیعی موجود		عناهی حسی	حس مکان و تمهد اجتماعی تلفیق فضاهایی با کارکرد متنوع (اختلاط) کاربردی در راستای بهبود فضا و عرصه عمومی فرایند تغییر و پیوند فضا افزایش سرزندگی فضای شهری
بهبود اقتصاد محلی و اشتغال	اشتغال پایدار و مولد	ارزیابی اثرات اقتصادی زمینه‌سازی اشتغال محلی سازگاری ارزش‌های اقتصادی اشتغال و معیشت پایدار	ارتقای اشتغال محلی	حضورپذیری در عرصه‌های عمومی	اجتماعات اکولوژیکی و پایدار نهادهای مردمی افزایش مشارکت اجتماعی توجه به سرمایه اجتماعی راهکارهای افزایش تمهد و وحدت اجتماعی توسعه اشتغال محور اجتماع محلی با مالکیت عمومی
	توزیع عادلانه سرمایه و درآمد	تحلیل هزینه فایده اقتصادی افزایش منابع درآمدی بازگشت دوره، سرکانه گذرش تسهیلات اقتصادی اختلاط اقتصادی برای گروه‌های مختلف جامعه هدف		شمول‌گرایی	سیاست‌ها

ت ۱۱. نمودار اهداف و سیاست‌های طراحی گردشگری کشاورزی برای جوامع روستایی پایدار مستخرج از متون تخصصی.

در این راستا سه سناریوی متفاوت، حول یک ایده وحدت‌بخش «طراحی مسیر گردشگری در راستای تحقق گردشگری کشاورزی» ارائه شده‌است. با طراحی این مسیر گردشگری می‌توان علاوه بر استفاده از طبیعت زیبای روستای گلزار به مراکز خرید و فروش محصولات گل و گیاهی سر زد و تفریح در مراکز خدماتی همچون رستوران‌ها، نمایشگاه‌ها و کافه‌ها پرداخت. در این مسیر با تأکید بر اصول معماری روستایی، منظری زیبا و چشم‌نواز برای گردشگران و روستاییان فراهم خواهد شد تا همواره دو گروه تعاملات اجتماعی هم‌افزا را در بستر روستایی به سرانجام برسانند.

در این راستا سه سناریوی متفاوت، حول یک ایده وحدت‌بخش «طراحی مسیر گردشگری در راستای تحقق گردشگری کشاورزی» ارائه شده‌است. با طراحی این مسیر گردشگری می‌توان علاوه بر استفاده از طبیعت زیبای روستای گلزار به مراکز خرید و فروش محصولات گل و گیاهی سر زد و تفریح در مراکز خدماتی همچون رستوران‌ها، نمایشگاه‌ها و کافه‌ها پرداخت. در این مسیر با تأکید بر اصول معماری روستایی، منظری زیبا و چشم‌نواز برای گردشگران و روستاییان فراهم خواهد شد تا همواره دو گروه تعاملات اجتماعی هم‌افزا را در بستر روستایی به سرانجام برسانند.

توضیح سناریو	طرح شماتیک
سناریو ۱: مسیر گردشگری چرخه‌ای در سناریو شماره یک تلاش شده تا مسیر گردشگری به صورت زنجیره‌ای در پیرامون روستا جانمایی شود و به‌واسطه آن امکان تعامل میان روستاییان و گردشگران افزایش یابد. در این سناریو به‌واسطه عبور مسیر گردشگری از میان گلخانه‌ها و مناطق مسکونی، امکان تحقق اهداف گردشگری کشاورزی افزایش می‌یابد همچنین با کمترین مداخله و تنها مبتنی بر سیاست‌های تقویت مسیرهای موجود می‌توان راهکارهای عملیاتی را در روستای گلزار محقق کرد.	
سناریو ۲: مسیر گردشگری خطی در سناریو شماره دو تلاش شده تا مسیر گردشگری به صورت یک‌طرفه و خطی از ابتدا تا انتهای روستای گلزار طراحی شود با این تفاوت که با مسیر اصلی تقاطع داشته باشد. این عمل با هدف افزایش حضور گردشگران در بافت داخلی روستای گلزار انجام شده‌است.	
سناریو ۳: مسیر گردشگری تلفیقی در سناریو شماره سه تلفیقی از مسیرهای گردشگری خطی و چرخه‌ای ارائه شده‌است. این سناریو افزایش چشمگیر روابط و تعامل میان گردشگران و کشاورزان را به همراه خواهد داشت. زیرا فواصل کوتاهی و متنوع از مسیر گردشگری در سراسر روستا به صورت متعادل و متوازن جانمایی شده‌است.	

انتخاب سناریو برتر با استفاده از ماتریس دستیابی اهداف^۱

در این مرحله با استفاده از ارزش‌گذاری اهداف و تحلیل آن‌ها در هر یک از اهداف پژوهش به ارزیابی سناریوهای پیشنهادی از روش ماتریس دستیابی به اهداف (جدول شماره ۵) استفاده شد. در این روش، مقاصد به ترتیب اهمیت دستیابی آن‌ها درجه‌بندی می‌شوند، با این وجود، مقاصد پیش از بررسی بازتاب‌های پیشنهادات درجه‌بندی می‌گردد. او روش خود را «ارزش‌گذاری براساس درجه‌بندی» می‌نامند. در واقع ماتریسی تهیه می‌شود که بیان‌کننده کار اختصاصی طرح است و به‌عنوان مبنایی برای تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد. در این روش فرض بر این است که راهی وجود دارد که توسط آن می‌توان مقاصد را برحسب درجه مطلوبیت حصول آن‌ها درجه‌بندی کرد؛ و این نیز بستگی به قابلیت محاسبه «ارزش مورد انتظار» یا نمره هر طرح از لحاظ

نیل به هر یک از مقاصد دارد. اگر نمره‌های داده‌شده به طرح در رابطه با هر یک از مقاصد را در عدد مبین ارزش‌گذاری آن مقصد ضرب کنیم و سپس ضریب احتمال اجرای طرح را در مجموع این حاصل ضریب‌ها دخالت دهیم «ارزش کل طرح» به دست خواهد آمد. در ابتدای امر باید به ارزش‌گذاری هر یک از اهداف پرداخت. بر مبنای طرح مسئله و هویت پژوهش، دو هدف بهبود اقتصاد محلی و بهبود هویت مکانی به ترتیب بیشترین ارزش را در پژوهش دارند و ارزش ۴ و ۳ را به خود اختصاص داده‌اند. سپس اهداف ارتقای اجتماع محلی و ارتقای پایداری محیط طبیعی ارزش‌های ۲ و ۱ را کسب کردند. این ارزش‌گذاری به معنای اهمیت کم دو موضوع پایدار و اجتماع محلی نبوده بلکه بر ارزش و اهمیت زیاد اقتصاد محلی و هویت مکانی روستای گلزار در افق پیشنهادی و تأثیر بسزای آن بر تحقق اهداف گردشگری کشاورزی دلالت دارد (جدول شماره ۵).

سناریو شماره سه	سناریو شماره دو	سناریو شماره یک	اهداف	
۲	۱	۱	کاهش ردیابی اکولوژیکی (۱)	ارتقای پایداری محیط طبیعی
۲	۲	۲	حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی (۲)	بهبود هویت مکانی
۳	۲	۲	نقش‌انگیزی (۴)	
۲	۲	۱	غناي حسی (۲)	
۲	۲	۲	حضورپذیری و تداوم حضور در عرصه عمومی (۲)	ارتقاء اجتماع محلی
۲	۱	۲	شمول‌گرایی (۲)	
۱	۱	۱	سامان‌دهی سمن‌ها (۱)	
۳	۲	۳	ارتقا و بهبود آموزش و پرورش (۲)	بهبود اقتصاد محلی
۳	۲	۲	اشتغال پایدار و مولد (۴)	
۳	۲	۳	توزیع عادلانه سرمایه و درآمد (۳)	

ج ۵. ماتریس دستیابی به اهداف روستای گلزار براساس درجه‌بندی اشلاگر و هلمز.

سناریوها	محاسبات	ارزش نهایی
۱	$(2 \otimes 3) + (4 \otimes 2) + (3 \otimes 3) (1 \otimes 1) + (2 \otimes 2) + (4 \otimes 2) + (2 \otimes 1) + (2 \otimes 2) + (1 \otimes 1) +$	۴۷
۲	$(2 \otimes 2) + (4 \otimes 2) + (3 \otimes 2) (1 \otimes 1) + (2 \otimes 2) + (4 \otimes 2) + (2 \otimes 2) + (2 \otimes 2) + (1 \otimes 1) +$	۴۲
۳	$(3 \otimes 2) + (3 \otimes 4) + (3 \otimes 3) (2 \otimes 1) + (2 \otimes 2) + (3 \otimes 4) + (2 \otimes 1) + (2 \otimes 2) + (1 \otimes 1) +$	۵۸

ج ۶. ارزش نهایی هر سناریو.

گلزار دارد. به واسطه اهمیت زیاد هدف مذکور و همچنین امتیاز بیشتر به نسبت سایر سناریوها در دستیابی به هدف اصلی پژوهش، سناریوی شماره سه به عنوان سناریوی برتر انتخاب شد (تصویر شماره ۱۲).

بر مبنای ارزش نهایی به دست آمده برای هر یک از سناریوها (جدول شماره ۶) مشخص شد که سناریو شماره سه دارای ارزش نهایی بیشتر است، زیرا احتمال اجرا و نقش بیشتری در بهبود اقتصاد محلی روستای

ت ۱۲. سناریو منتخب.

توسعه روستای هدف را در ابعاد چهارگانه گردشگری کشاورزی در جدول زیر بازشناسی نمود. لزوم پاسخگویی به این اصول باید مورد توجه طراحان شهری قرار گیرد.

یافته‌های پژوهش
با توجه به مباحث مطرح شده از مطالعه گردشگری کشاورزی و روستای گلزار می‌توان اصول و اجزای

ابعاد	هدف خرد	سیاست‌های طراحی روستای گلزار	سیاست‌های طراحی برای روستاهای هدف گردشگری کشاورزی
پایداری زیست محیطی	کاهش ردپای اکولوژیکی	<ul style="list-style-type: none"> کاهش دخالت‌ها و فعالیت‌های انسانی در محیط طبیعی روستا استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر و ارتقای چرخه طبیعی اکولوژی، استفاده از روش‌های نوین راه‌سازی جهت کاهش اثرات مخرب اکولوژی طراحی مسیرهای دوچرخه و پیاده هم‌راستا با توپوگرافی زمین سازه‌های محدود، سبک و قابل جمع شدن در اراضی کشاورزی، کنترل تراکم ساختمانی برگزاری برنامه‌های مردمی در راستای توسعه پایدار 	<ul style="list-style-type: none"> استفاده از انرژی‌های پاک و تجدیدپذیر استفاده از دورریز محصولات کشاورزی جهت تولید محصولات کاغذی و ... کاهش اثرات فاضلاب‌ها و فضولات حیوانی جانمایی صحیح چرخه فعالیت‌های کشاورزی مشاوره با مؤسسات تحقیقاتی
حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی وضع موجود	حفظ و تقویت ساختار زیست‌محیطی وضع موجود	<ul style="list-style-type: none"> ارتقا زیرساخت کانال‌ها و جمع‌آوری آب‌های سطحی، کاهش ضایعات کشاورزی ایجاد مراکز حفاظت از محیط طبیعی تحول نظام حرکت و دسترسی به‌سوی الگوی پایدار با آرام‌سازی مسیر سواره، اولویت به حرکت پیاده و دوچرخه ساماندهی تجهیزات و تأسیسات روستا استفاده از مصالح بوم‌آورد تقویت پوشش گیاهی در عرصه‌های عمومی و افزایش تاب‌آوری محیطی با استفاده از فضاهای باز چند عملکردی ساماندهی پساب حفظ و احیا درختان و منظر روستا، طراحی همگون با محیط و ساماندهی پوشش گیاهی بخش شمالی 	<ul style="list-style-type: none"> حفظ و تقویت پوشش گیاهی حفاظت از حوزه‌های آبخیز (دریاچه، رودخانه، آبشار و ...) حفاظت از زمین (پدیده‌های زمین‌شناختی و جلوگیری از فرسایش خاک) حفاظت از حیات وحش حفاظت از جنگل‌ها
ارتقای هویت مکان	نقش‌انگیزی فضای گردشگری کشاورزی	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد فضای مناسب فراقت جذاب برای گردشگران حذف و یا جایجایی تأسیسات و فعالیت‌های کشاورزی تولیدکننده صدا، بوی بد اغتشاش بصری در مسیرهای گردشگری با مدهای متنوع سفر برگرفته از هویت روستا و کشاورزی از قبیل گاری، دوچرخه و پیاده در داخل فضای گلخانه نمایان کردن فضای گلخانه‌ها و زمین‌ها کشت و پرورش گل برای ایجاد تصویر ذهنی گردشگران مناسب‌سازی جداره‌ها، متناسب با هویت روستای و کشاورزی تقویت نشانه‌های بصری جهت تقویت تصویر ذهنی و عینی انتظام و وحدت بخشی منظر طبیعی و مصنوع روستا و سازمان‌دهی بصری گلخانه‌ها 	<ul style="list-style-type: none"> حفاظت از چشم‌اندازهای طبیعی، کوه، دشت، دریاچه، رودخانه و جنگل تقویت چشم‌انداز مزارع و باغات با کشت چند محصول در فصول مختلف تقویت نشانه‌های طبیعی و مصنوع
غناي حسی در تعامل گردشگری و کشاورزی	غناي حسی در تعامل گردشگری و کشاورزی	<ul style="list-style-type: none"> ایجاد سرزندگی در محیط با استفاده از جریان آب طراحی مسیرهای پیاده و دوچرخه با تلفیقی از فضای سبز و مسیر آبی بهره‌گیری از تراکم و سطح اشغال مناسب استفاده مناسب از حجم، رنگ و مصالح جهت هویت بخشی به فضای همگانی استفاده از المان‌های روستایی و کشاورزی در عرصه عمومی طراحی ساختمان‌هایی با معماری روستایی تثبیت محدوده روستا با استفاده با منظرسازی طبیعی 	<ul style="list-style-type: none"> حذف فعالیت‌های آلوده‌کننده کشاورزی مانند صدا و بو از مسیر گردشگران تقویت منظرسازی طبیعی کشاورزی
ارتقای اجتماع محلی	حضورپذیری و تداوم حضور در عرصه عمومی	<ul style="list-style-type: none"> برگزاری فستیوال‌های گل و گیاه و فعال کردن فضاهای بزرگ تک عملکردی پرورش گل و گیاه استفاده از کانال‌های آب کشاورزی به منظور ایجاد فضای تفریحی محدود کردن و آرام‌سازی حرکت سواره در عین دسترسی مناسب، ارتقای پیاده محوری، در نظر گرفتن پارکینگ و مناطق باراندازی مزارع و خدمات، طراحی شبکه سلسله‌مراتبی از تلفیق مسیر پیاده، دوچرخه و گاری گشایش فضای گلخانه‌ها برای بازدید گردشگران، نمایان کردن برخی از فعالیت‌های روستایی و مکمل کشاورزی اصلاح الگوی ساخت‌وساز موجود جهت جلوگیری از انزوای محلی شهری برگزاری مراسم سنتی و آیینی در جهت حضور گردشگران و ساکنین در عرصه عمومی افزایش حضورپذیری با تقویت فضای همگانی و تقویت حیات شبانه استفاده از مصالح بومی در راستای تقویت منظر روستایی و طراحی بوستان روستایی 	<ul style="list-style-type: none"> برگزاری فستیوال‌های مختلف کشاورزی در سال گشایش فضاهای کشاورزی جذاب جهت بازدید و آموزش گردشگران تقویت منظر طبیعی و مصنوع روستا و زمین‌های کشاورزی اصلاح شبکه حرکت دسترسی با محوریت حضور گردشگران و ساکنان
شمول‌گرایی برای اجتماع محلی و گردشگران	شمول‌گرایی برای اجتماع محلی و گردشگران	<ul style="list-style-type: none"> ترکیب فضاهای پرورش گل و بازی کودکان، استقرار کاربری‌های اقامتی و خدماتی متناسب گردشگران طراحی مسیرهای گردشگری پاسخگو به نیازهای مختلف مناسب‌سازی فضاها خدماتی و تأسیساتی پشتیبان مزارع و گلخانه‌ها مناسب‌سازی فضاها و مسیرهای عمومی و گردشگری برای گروه‌های سنی و جنسیتی مختلف و معلولین 	<ul style="list-style-type: none"> ترکیب فضاهای کشاورزی با کاربری‌های جذاب گردشگری مناسب‌سازی فضاهای پشتیبان و خدمات مزارع فراهم کردن شرایطی جهت مشاهده و مشارکت گردشگران در فرآیند تولید ایجاد مزرعه باغ وحش

<ul style="list-style-type: none"> • آموزش راهنمایان محلی • آموزش زنان برای تولید صنایع بومی • آموزش اهالی در برخورد با سوانح طبیعی • آموزش اهالی در خصوص حقوق و قوانین مدنی 	<ul style="list-style-type: none"> • آموزش علمی مؤسسات خصوصی و دولتی جهت معرفی گل و گیاه و فضای روستایی و کشاورزی برای مهاجرت معکوس • برگزاری کلاس‌های یادگیری کشاورزی برای گردشگران و کسب درآمد از آن 	<ul style="list-style-type: none"> ارتقا و بهبود آموزش و پرورش در زمینه گردشگری کشاورزی 	
<ul style="list-style-type: none"> • برندسازی و فروش مستقیم محصولات • درآمدزایی از صنعت گردشگری • معرفی پتانسیل‌های گردشگری کشاورزی مناطق هدف • گردشگری جهت سرمایه‌گذاری • تبلیغات مناسب مزارع گردشگری 	<ul style="list-style-type: none"> • ایجاد فضاهای عرضه و فروش گل و بهبود زیرساخت‌های مورد نیاز برای اشتغال پایدار و مولد • ایجاد مشاغل پشتیبان گردشگری کشاورزی • تولیدات محلی و تکمیل زنجیره پرورش گل و گیاه با کارگاه‌های گل‌دان سفالی و بسته‌بندی و امکان تولید عرقیجات 	<ul style="list-style-type: none"> اشتغال پایدار و مولد در فضای رقابت‌پذیر 	<ul style="list-style-type: none"> بهبود اقتصاد منطقه‌ای و محلی
<ul style="list-style-type: none"> • تدوین مدل مدیریتی و اقتصادی مناطق هدف گردشگری • کشاورزی جهت هزینه کرد صحیح درآمد گردشگری در روستا و مناطق کشاورزی • اعطای تسهیلات تشویقی و ترویجی گردشگری در مناطق روستایی جهت رونق این مناطق نسبت به شهرها • احترام به حقوق زنان و اقشار مختلف 	<ul style="list-style-type: none"> • ترکیب فضاهای عرضه و فروش گل با فضاهای قهوه‌خانه، کافه‌ها و رستوران‌ها • جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی اعم از بانک‌ها و مؤسسات مردم‌نهاد جهت توسعه صنعت گردشگری و پرورش گل در منطقه استفاده و فروش تولیدات محلی برای رفع نیازها به‌جای استفاده از تولیدات شهرها و واردات • تخصص بخشی از درآمدهای حاصل گردشگری جهت احیاء سنت‌ها، آموزش بهداشت، حفظ و نگهداری منطقه 	<ul style="list-style-type: none"> توزیع عادلانه سرمایه و درآمد 	

ادامه ج ۷. یافته‌های تحقیق

نتیجه

پایداری زیست‌محیطی، ارتقاء هویت مکانی، بهبود اقتصاد محلی و منطقه‌ای و ارتقاء اجتماع محلی است. در روستای مورد مطالعه «گلزار» با وجود نزدیکی به شهر تهران و دارا بودن جاذبه‌های کشاورزی نظیر گلخانه‌های پرورش گل‌های تزئینی و هم‌جواری با رودخانه جاجرود همچنان شاهد مهاجرت ساکنین اصلی هستیم. مشکلاتی نظیر نبود الگوی ساخت‌وساز مناسب روستایی، کمبود انسجام اجتماعی و نبود صنایع مکمل و زوال منابع طبیعی نشانگر آن است که تنها با سیاست‌های کالبدی نمی‌توان شرایط پایداری را برای این روستا متصور بود. لذا مدلی همه‌جانبه، که شرایط پایداری را در همه ابعاد آن برای روستاهای هدف گردشگری کشاورزی فراهم می‌آورد مورد نظر بوده که مبتنی بر اصول طراحی شهری است و حیات مجدد و با کیفیتی را مبتنی با خصوصیات روستاها به ارمغان آورد.

پی‌نوشت

1. Goal Achievement Matrix

فهرست منابع

- اسکندری، نیما. (۱۳۹۶)، چارچوب طراحی شهری روستای

علی‌رغم برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته در خصوص سکونتگاه‌های روستایی و کشاورزی همچون، طرح هادی و تفاهم‌نامه‌های مشترک میراث فرهنگی با ارگانها و نهادهایی همچون بنیاد مسکن انقلاب اسلامی به‌منظور تقویت بنیان‌های اقتصادی مناطق روستایی و فراهم نبودن فضاهای گردشگری در روستا و ترویج صنایع بومی، تاکنون الگوی مناسب و همه‌شمولی تهیه نشده و تنها به ایجاد اقامتگاه‌های بوم‌گردی بسنده شده‌است. همچنین ظرفیت روستاها و زمین‌های کشاورزی اطراف و روستاهای هم‌جوار به‌طور یکپارچه دیده نشده‌است.

براین اساس در این تحقیق از تقاطع چهار هدف در ابعاد چهارگانه محیطی، کالبدی، اجتماعی و اقتصادی و استخراج اصول حاصل از مطالعه گردشگری کشاورزی مشتمل بر حفاظت از محیط طبیعی، تشخیص فضای گردشگری کشاورزی، ارتقای وضعیت اقتصادی و اجتماع محلی به چهار مؤلفه اصلی و مدل «گردشگری کشاورزی ابزاری برای بازآفرینی جوامع روستایی پایدار» دست خواهیم یافت. این چهار مؤلفه شامل:

گلزار در حومه شهر تهران، کاربست اگروتوریسم به عنوان ابزاری برای جوامع روستایی پایدار، پایان نامه کارشناسی ارشد طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه شهید بهشتی.

- رازی، لیلی؛ نعمتی مهر، مرجان. (۱۳۹۸)، کاربست مدل دهکده اگروتوریسمی جهت بازآفرینی روستاهای هدف گردشگری اکولوژیک (مطالعه موردی: روستای وردیج، استان تهران)، فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۶۵، بهار ۱۳۹۸.

- طرح هادی روستای گلزار، مصوب سال ۱۳۹۳.

- Agritourism Development Strategy and Marketing Plan (2018), Southwestern Ontario Tourism Corporation.

- April Philips (2013), Designing Urban Agriculture: A Complete Guide to the Planning, Design, Construction, Maintenance and Management of Edible Landscapes, Wiley Press.

- Australian Bureau of Statistics, Survey of income and housing costs, (2000-2001). In: Rural Households' Livelihood and Well-Being, Statistics on Rural Development and Agriculture Household Income, The Wye Group Handbook. www.fao.org/statistics/rural/ retrieved April 2016.

- Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., Shepherd, R. and Wanhill, S. (2005) Tourism: Principles and Practice. Longman, Harlow, UK.

- Lakovidou, O., Partalidou, M. and Manos, B. (2000) Rural tourism. Agritourism: a challenge for the development of the Greek countryside. In: International Seminar: Agritourism and Rural Tourism. A Key Option for the Rural Integrated and Sustainable, Center for Agriculture and Rural Development (Ce. S.A.R.), Scientific and Cultural Association Biosphera, Perugia, Italy.

- Lane, B. (1992) A review for the Organization for Economic Co-operation Development. Mimeo, Rural Tourism Unit, Department for Continuing Education, University of Bristol.

- Mathieson A. Wall G. (1982), Tourism: Economic, Physical, and Social Impacts, Longman.

- Sznajder, M. Przebórska-Skobiej L. and Scrimgeour F. (2009), Agritourism, Wallingford, CABI International.

-<https://doi.org/10.22034/39.171.3>

